

#VVDW: De kop van een kliek

Het Lakenplein is de afgelopen jaren flink op de schop gegaan. Vanwege de nieuwbouw op deze locatie konden archeologen uitgebreid onderzoek doen. Het gebied maakt deel uit van de stadsuitbreiding van 1659. In een van de aangetroffen waterputten werd tussen allerhande 18de-eeuws tafelgerei een deel van een zogenaamde kliek gevonden, de voorloper van de golfclub. Een dergelijk voorwerp is niet eerder gevonden en kan daarom met recht een topvondst worden genoemd.

De gevonden kop van een kliek. Foto: IDDS Archeologie

De archeologen deden onderzoek in de resten van twee 17de-eeuwse woonblokken: een rij wevershuisjes aan de Waardgracht en een rij éénkamerwoningen aan de Singelstraat. De bewoners van de beide huizenrijen behoorden destijds tot de armere lagen van de bevolking.

Een waterput vol tafelgerei

Op de grens van drie percelen kwam een bijzondere waterput tevoorschijn. Deze bakstenen put was grotendeels gevuld met tafelgerei. Onder de vondsten telden de archeologen maar liefst 39 kannen (waaronder drie theekannen), een flinke hoeveelheid grote borden, twintig kopjes en achttien kleinere borden en schotels. Daarnaast werd een aantal kookpotten gevonden. Al deze vondsten dateren uit het derde kwart van de 18de eeuw. Naar de herkomst van deze inventaris blijft het voorlopig gissen. Het kan om normale huisraad gaan uit één of meerdere huizen, maar ook om de inventaris van een koffie- of theehuis.

De waterput vol tafelgerei waartussen de kop van de kliek werd gevonden. Foto: IDDS Archeologie

De kop van een kliek

Tussen al het tafelgerei werd ook een voorwerp van esdoornhout gevonden. Nader onderzoek wees uit dat het de kop van een zogenaamde 'kliek' is, een soort golfclub waarmee men het spel 'colf' of 'kolf' speelde. Colf is al vanaf de 13de eeuw bekend. Het gaat om een balspel waarbij men met een slaghout een houten bal in zo min mogelijk slagen naar een doel moest slaan. In de oudste vorm – colf - werd dit spel over langere afstanden gespeeld: honderden meters tot zelfs meerdere kilometers. Ook op het ijs was het een populair spel. Aan het einde van de 17de eeuw veranderde het spel en werd het alleen nog op een speciaal daarvoor ingerichte kolfbaan gespeeld. Het doel van het spel was om op deze korte, ca. 20 meter lange baan een houten paal te raken. Men spreekt in deze tijd van kolf (met een k).

Het kolven. Detail van een prent met twaalf Hollandse spelen, toegeschreven aan Jan Casper Philips, ca. 1750. Collectie Rijksmuseum

Abraham Beerstraten, De Blauwpoort in Leiden in de winter, ca. 1635-1665 (detail). Collectie Rijksmuseum. Op dit detail zijn kolfspelende schaatsers te zien.

Rechtshandig

Het colf- of kolfspel werd gespeeld met een houten stick of kliek. De kliek bestaat uit twee delen: een stok en een houten kop of kolf die met metaal omwikkeld was om beschadigingen tegen te gaan. Aan de platte kant van de kolf die op het Lakenplein is gevonden, kan worden afgeleid dat hij door een rechtshandige speler is gebruikt.

Boven- en zij aanzicht van de kop van de kliek. De rode cirkels geven het lood in het hout aan. De rode lijnen geven de locatie aan waar en hoe de kop op de kliek zat vastgebonden. Uit: Rapport opgraving Lakenplein Leiden door IDDS Archeologie (juni 2018)

Een Leidse kolfmaker? Of toch een Schotse?

Leiden kende meerdere kolfmakers. Zij hadden zich in 1660 verenigd in een kolfmakersgilde en bepaalden een aanzienlijk deel van de landelijke markt. Tegelijkertijd werden er echter ook klieken uit Schotland geïmporteerd. Een belangrijk verschil tussen de Leidse en Schotse klieken ligt in de afwerking van de kolf. De Leidse kolf werd met lood omgoten. In het lood bracht men het stempel van de stad aan. De Schotse klieken daarentegen werden verzwaard door het hout met cirkelvormige patronen lood in te leggen. De kolf van het Lakenplein is ingelegd met loden cirkels en lijkt daarmee het meest op de Schotse variant, ware het niet dat het gebruikte hout zeer on-Schots is. De Schotse kolfmakers gebruikten doorgaans buxushout voor hun producten. Esdoorn komt bovendien in Schotland weinig voor, terwijl dit hout in Nederland wel lokaal groeit. Is de gevonden kolf een Schots product of een Leidse replica van een Schots model? Vooralsnog blijft het onduidelijk. Uniek is de vondst wel want niet eerder werd een kol van dit type gevonden.

Vondst van de Week

Vondst van de week (#VVDW) is een rubriek van de erfgoedexperts van Erfgoed Leiden en Omstreken. Zij doen daarin verslag van opmerkelijke vondsten en ervaringen. Via deze site, twitter en facebook houden zij u op de hoogte.

Chrystel Brandenburgh

← VONDSTEN VAN DE WEEK

← NIEUWOVERZICHT